

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій
Кафедра освітології і педагогіки

СОФІЛКАНИЧ Ігор Вадимович

**Педагогічні умови підготовки викладачів закладів
вищої освіти до використання тренінгових
технологій в освітньому процесі
студентів/Pedagogical conditions for training teachers
of higher education institutions to use training
technologies in the educational process of students**

спеціальність: 011 – Освітні, педагогічні науки
освітньо-професійна програма – Управління закладами освіти
Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи

ОСУЗОзм-21

І. В. Софілканич

Науковий керівник

к.пед.н., доцент О. В. Кричківська

Кваліфікаційну роботу допущено

до захисту:

«____» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **Л. З. Ребуха**

ТЕРНОПІЛЬ – 2023

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СТУДЕНТІВ.....	6
1.1 Технологія навчання: їх основні поняття та структура.....	6
1.2 Педагогічної технології в освіті.....	17
1.3 Тренінгові технології навчання у закладі вищої освіти як різновид інтерактивних технологій	25
Висновки до першого розділу.....	34
Розділ 2. ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СТУДЕНТІВ.....	36
2.1 Використання тренінгових технологій під час підготовки майбутніх викладачів.....	36
2.2 Психолого-педагогічна підготовка майбутніх викладачів до використання в освітньому процесі студентів тренінгового навчання.....	42
2.3 Педагогічні умови впровадження викладачами закладів вищої освіти сучасних тренінгових технологій у навчання студентів.....	52
Висновки до другого розділу.....	56
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

ВСТУП

Актуальність проведеного дослідження. Сучасні освітні технології є інструментом для реалізації нових теорій у сфері навчання. Залежно від того, на якому рівні відбувається використання освітніх технологій, вони є загально-педагогічними, предметними (приватно-методичними) і локальними (модульними). Як зазначають науковці Л. Бондарєва, Н. Заячківська, Н. Н. Маланюк, О. Плахотник, Г. П'ятакова, С. Сисоева та ін. педагогічна технологія на відміну методики передбачає зведення до мінімуму педагогічних імпровізацій у діяльності викладача, передуючи їй проектуванням освітнього процесу та подальшим його відтворенням в аудиторії; розробку змісту та способів організації діяльності самих студентів; діагностичне цілеутворення та об'єктивний контроль якості педагогічного процесу, спрямованого на розвиток конкретної особи школяра.

Завдання педагогічної технології спрямоване на створення оптимальних умов для навчання та розвитку студентів, враховуючи їх індивідуальні особливості, потреби та інтереси. Науковці О. Любарська, А. Кіктенко, Л. Павлова, О. Пехота та ін. наголошують, що педагогічна технологія включає різні етапи і компоненти, такі як планування навчального процесу, вибір і застосування методів навчання, оцінка і контроль успішності студентів.

Велика роль в покращенні освітнього належить тренінговим технологіям у підготовці фахівців, тому вони характеризуються особливою значущістю і є системою з відпрацювання алгоритмів навчально-пізнавальних дій, способів вирішення різних завдань, що передбачають активне оволодіння соціально-психологічними та психокорекційними знаннями.

Тренінг на переконання науковців Л. Мороз, І. Панасюк, О. Пасічник, С. Яковенко та ін. виступає педагогічною технологією організації групової чи індивідуальної роботи студентів.

Використання тренінгових технологій в освітньому процесі майбутніх викладачів розглядали в своїх працях О. Карпенко, Ю. Ткаченко, В. Стинська, О. Шломін, І. Шоробура та ін. Водночас потребує розгляду педагогічні умови підготовки викладачів закладів вищої освіти до використання тренінгових

технологій в освітньому процесі студентів, що актуалізує проблему нашого дослідження.

Мета дослідження: окреслити важливість використання в освітньому процесі студентів педагогічних умов підготовки викладачів закладів вищої освіти до використання тренінгових технологій.

Об'єкт дослідження: освітній процес студентів за педагогічних умов підготовки викладачів закладів вищої освіти.

Предмет дослідження: тренінгові технології навчання, що сприяють ефективному проведенню освітнього процесу студентів.

Завдання дослідження:

1. Описати основні поняття та структуру технологій навчання у закладі освіти.
2. Схарактеризувати педагогічної технології в освіті.
3. Дати оцінку тренінговим технологіям навчання у закладі вищої освіти як різновиду інтерактивних технологій.
4. Дослідити особливості використання тренінгових технологій під час підготовки майбутніх викладачів.
5. Розкрити особливості психолого-педагогічної підготовки викладачів до використання в освітньому процесі студентів тренінгового навчання.
6. Здійснити експериментальну оцінку впроваджуваним викладачами закладів вищої освіти сучасних тренінгових технологій в навчальний процес навчання студентів.

Теоретичною основою дослідження послужила наукова література, у якій зазначені основні положення, що стосуються педагогічних технологій, які включають актуалізовані нами тренінгові технології з відображенням особливостей процесу їх використання в освітньому процесі студентів

Практична значимість дослідження полягає у розроблених педагогічних умовах підготовки викладачів закладів вищої освіти до використання тренінгових технологій в освітньому процесі студентів.

Результати дослідження можуть бути використані в практичній професійній діяльності викладачів закладів освіти при підготовці до занять, студентами магістратури в процесі проходження педагогічної практики.

Методами дослідження цієї роботи є вивчення літературних джерел та її критичний, логічний аналіз; синтез, спостереження, тестування, узагальнення, порівняння, класифікація.

Апробація результатів кваліфікаційного дослідження. За результатами дослідження опубліковано 2 тез доповідей на тему:

– «ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ» у збірнику VI Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації в освіті: реалії та перспективи розвитку» (Тернопіль, 24 лист. 2024 р.), ЗУНУ;

– «ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ» у збірнику II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Використання технологій менеджменту якості в управлінні закладами освіти» (Тернопіль, 17 лист. 2023 р.), ТОКІППО.

Структура й обсяг кваліфікаційної роботи. Робота містить 61 сторінку, з них – 53 сторінки основного тексту, 68 літературних джерел та 3 рисунки

РОЗДІЛ 1

ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СТУДЕНТІВ

1.1. Технологія навчання: їх основні поняття та структура

Технологія навчання розуміємо як комплекс засобів та прийомів практичної реалізації процесів навчання та виховання, що дають можливість втілювати поставлені цілі та завдання освіти. Технологія навчання будується на основі складання наукових проєктів, орієнтованих на поетапний вимір та аналітику підсумків реалізації навчально-виховних заходів на попередніх етапах розвитку.

За своєю структурою технологія навчання виступає системним процесом, до складу якого включаються такі взаємодіючі компоненти:

- ✓ цільове призначення використання технології;
- ✓ дидактичні процеси – встановлення прийомів навчально-виховної діяльності;
- ✓ умови реалізації дидактичних процесів;
- ✓ засоби, що застосовуються для реалізації якісного та продуктивного освітнього процесу;
- ✓ система взаємодії між педагогом та учнями;
- ✓ варіанти обмеження застосування технології в освітньому процесі;
- ✓ результати застосування технології у попередні періоди.

При побудові технології навчання, важливе значення приділяється особистісним якостям студентів [63, с. 121–127]. Структура особистості може бути різною, але самі особистісні характеристики вимагають постійного роз'яснення і нового тлумачення. Та чи інша технологія навчання обирається, виходячи зі специфіки дидактичного завдання. Вона реалізується шляхом дотримання правил прийняття грамотних та оптимальних педагогічних рішень [25; 32].

Технологія навчання характеризується комплексним підходом до засобів навчання, тобто застосування різноманітних дидактичних, технічних, матеріальних, програмних засобів у навчальному процесі [62, с. 152–155]. Такі технології сприяють забезпеченню нормальних умов розвитку особистісних і професійних компетенцій студентів.

Сучасні технології навчання базуються на педагогічних ідеях [58, с. 155–158]. Вони будуються на основі постановки конкретної мети, завдань та вибору методики їх реалізації. Завершення застосування технології має певний, цілком відчутний результат. Сутність технології навчання проявляється у наявності системи взаємодії між учасниками педагогічного процесу, що базується на застосуванні спілкування як його основи та опирається на принципи раціонального співвідношення людських, матеріальних та інших видів ресурсів, що дозволяють реалізувати технологію.

При організації освітнього процесу активно використовуються різні технологічні підходи. До них відносяться:

- Проведення тестування на визначення рівня інтелектуального розвитку та розумових здібностей студентів.
- Застосування наочних засобів для відпрацювання навичок.
- Формування системи самоврядування з організацією навчально-виховної роботи, розвиток системи самообслуговування.
- Сучасні технології навчання.

У педагогічній літературі поняття «освітня технологія» (технології у сфері освіти) видається дещо ширшим, ніж поняття «педагогічна технологія» (технології у сфері педагогіки). У західній педагогічній літературі до освітніх технологій входять технології, пов'язані з управлінням, матеріальним забезпеченням, фінансуванням, навчальним процесом тощо. У вітчизняній педагогіці освітні технології традиційно охоплюють і навчання, і виховання, і розвиток, що становлять освіту людини [1, с. 14–15]. Крім того, поняття «педагогічна технологія» відноситься, очевидно, до всіх розділів педагогіки (соціальна, дошкільна, шкільна, вузівська, андрогогіка, індивідуальна, колективна, сімейна, дозвілля, позашкільна, середова, виробнича,

превентивна, спеціальна, корекційна, лікувальна, педагогіка здоров'я та ін.)» [1; 6]. Тобто поняття освітньої та педагогічної технологій взаємопов'язані.

Під освітньою технологією розуміють спеціально-організований процес взаємодії (прямого чи опосередкованого) викладачів та студентів, спрямований на досягнення запланованих цілей освіти [9; 11].

Технологія навчання – це технологія педагогічних методів, технологія побудови освітнього процесу, що включає два взаємозалежних етапи: організацію діяльності учня і контроль цієї діяльності.

Технологію навчання розуміють:

- як синонім поняття «методика» або «форма організації навчання» - технологія контрольних робіт, технологія організації групової діяльності;
- як сукупність всіх використовуваних у конкретних педагогічних системах методів, засобів та форм;
- як сукупність та послідовність методів та процесів, які допускають отримати результат із заданими властивостями.

На етапі розвитку освітньої системи відбувається переорієнтація методів і технологій, застосовуваних у створенні освітнього процесу. Найбільш популярними технологіями, що використовуються у сучасному освітньому процесі є:

– технологія навчання – спрямована розвиток студентів, у вигляді підвищення якості освіти. Навчання вибудовується з урахуванням принципу підвищеної проблеми, що передбачає розвиток духовно-морального потенціалу особистості, без посилення пізнавального навантаження, складної сприйняття студентами. Навчання має йти попереду розвитку – основна концепція цієї технології.

– технологія модульного навчання – спрямована на черпання студентами пізнавальної інформації з певної системи, що опирається на зміст та способи засвоєння тієї чи іншої дисципліни. Під час вивчення наукових напрямів, студенти черпають інформацію з пізнавальних систем, а для розвитку навичок навчальної діяльності застосовуються операційні системи, що містять необхідну інформацію. Модульне навчання орієнтоване на розвиток навичок

самостійності в студентів. Така технологія може бути використана в будь-якому освітньому процесі, незалежно від способу його побудови.

– технологія диференційованого навчання – базується на угрупованні студентів та створення певної навчально-виховної системи для кожної з них. Наприклад, одній групі може бути запропоновано стандартну освітню програму, передбачену державними нормами, а іншій – креативну, яка передбачає застосування творчого підходу. Технологія диференційованого навчання застосовується у таких основних формах:

1. Вивчення мінливих властивостей особистості та їх компетенцій;
2. Самостійне прийняття рішення студентами з питання у якій групі вчитися;
3. Рекомендації педагогів та батьків щодо угруповання студентів.

– технологія проблемного навчання – заснована на навчанні студентів способів вирішення навчально-виховних проблем та завдань. При цьому педагог спрямовує та контролює діяльність студентів, сприяє розвитку особистісних та професійних компетентностей.

– технологія проектного навчання – виходить з ідеї у тому, що результати реалізації навчально-виховної роботи мають бути орієнтовані на індивідуальний підхід, і навіть можливості виконання якісної практичної діяльності. Ця технологія не завоювала популярності, оскільки структура навчання та його етапи не були оптимально розроблені, а відповідно результати її застосування не дали належних освітніх результатів.

– технологія дистанційного навчання – спрямована на придбання знань та навичок за допомогою використання інтернет-ресурсів, програмних продуктів. Технологія активно застосовується для навчання студентів з обмеженими можливостями, а також на курсах підвищення кваліфікації персоналу.

– технологія інтерактивного навчання – спрямована на застосування різних методик, їх комплексу у процесі навчання [9]. Ця технологія передбачає застосування проектного та експертного методів пізнання, проведення дискусійних занять, ігрової форми навчання.

Сучасні технології дозволяють отримувати практичні рішення виходячи з інтелектуальних відомостей. Технології включають способи здійснення діяльності та особливості участі в ній людини [11; 15]. Кожен вид діяльності є чи технологією, чи мистецтвом. При цьому, якщо технології базуються на наукових досягненнях, то основою мистецтва виступає інтуїція. Початком всього є мистецтво, а завершенням – технологія, але на цьому процес не зупиняється, а повторюється знову і знову.

Відповідно до документів організації UNESCO освітні технології розглядаються як методи формування, впровадження та визначення сукупного навчального процесу та отримання нових знань, що базуються на взаємодії технічних ресурсів та людських можливостей. Таке визначення поняття, що розглядається, як і ряд інших, не можна назвати максимально повним і точним з урахуванням того, що відбувається постійний процес появи нових технологій (у сфері екології, космосу, інформаційних систем та ін.).

Узагальнено технологію можна подати у вигляді точної системи, що забезпечує шляхи втілення поставлених цілей.

Характеристики та види освітніх технологій.

До найважливіших властивостей сучасних освітніх технологій відносять:

- концептуальність: основою розробки виступає певна наукова ідея;
- цілісність: всі елементи, що забезпечують якість освітньої технології, пов'язані між собою;
- керованість: існують можливості для дослідження, аналізу та вдосконалення навчально-виховного процесу;
- відтворюваність: сучасні освітні технології можуть відтворюватися великою кількістю викладачів;
- ефективність: забезпечується вирішення завдань згідно зі стандартами освіти при зниженні фінансових, матеріальних та тимчасових витрат.

Розглянемо класифікацію сучасних освітніх технологій з урахуванням їх цілей, змісту, методик та засобів.

Сучасні особистісно-орієнтовані освітні технології у центр ставлять людину [18, с. 44–48]. Їхня мета полягає не у формуванні спочатку закладених пізнавальних здібностей студента, а їх найбільшого розвитку на базі наявного у студента життєвого досвіду. Вже доведено високу ефективність сучасних освітніх технологій такого типу. Підтвердженням цього є їхнє широке застосування.

Розрізняють декілька методик сучасних освітніх технологій.

✓ Проблемне навчання, у якому подача викладачем нового матеріалу здійснюється у повному, підготовленому форматі, лише його найбільш істотної частини. Для подальшого вивчення педагог дає завдання науково-дослідницького навчального характеру, що дозволяють студентам самостійно засвоїти необхідний обсяг знань. Таким чином, студенти отримують ще й практичний досвід розв'язання задач. В студентів у процесі здобуття знань та навичок формується ще й творче мислення.

✓ Різномірне навчання передбачає такий варіант організації процесу навчання, щоб педагог, приділяючи більше уваги «слабким» студентам, не гальмував рух уперед сильніших студентів. У результаті ті, кому знання даються непросто, отримують необхідну підтримку педагога, а успішні студенти затверджуються у своїх силах.

✓ Проектні методи дають можливість студентам усвідомлено підходити до вибору майбутньої спеціальності, розвивають їх творчі здібності та задовольняють потребу у отриманні нових знань.

✓ Дослідницькі методи орієнтовані створення умов, у яких студенти можуть самостійно збільшувати обсяг своїх знань, знаходити пізнавальну інформацію у зручному собі форматі і шукати можливості вирішення творчих завдань. Іншими словами, дослідницькі методи сучасних освітніх технологій розширюють кругозір студентів та дозволяють їм самостійно обирати швидкість та спрямованість свого розвитку.

✓ Технологія навчання у співпраці передбачає освітній процес, у якому спільно беруть участь як студенти, так і батьки. Ця методика полягає в тому, що викладач підходить до навчання за схемою «від студента до предмета», а

чи не навпаки. Таким чином, процес викладання вибудовується виходячи з можливостей студентів та їх потреб.

✓ Інформаційно-комунікаційні методики відрізняються об'ємним змістом освіти, що забезпечується за рахунок застосування інтегрованих програм та доступу до мережі Інтернет.

✓ Методики заощадження здоров'я передбачають рівномірний розподіл навантаження на студента. Викладач визначає оптимальний час для освоєння складного матеріалу, самостійної роботи, а також застосовує технічні засоби, що підвищують результативність навчання.

Щоб підвищити ефективність навчальних занять у сучасних умовах, необхідно переосмислити позицію викладача, змінити його підхід не лише до необхідності впровадження нових технологій, а й до підвищення особистої кваліфікації.

Якщо методики навчального предмета розкривають зв'язок, взаємодію викладання та навчання в навчанні конкретного предмета, закономірності функціонування методичних систем, спираючись на загально-дидактичні закономірності, то технологія навчання розробляє способи реалізації моделей цих методичних систем, спираючись на загально-дидактичні закономірності та теорію навчання.

Таким чином, технологія не скасовує дидактику та методику навчального предмета, а ґрунтується на них, та її ефективність залежить від рівня їх розвитку [5: 46]. Якщо методика спрямована на вирішення наступних завдань: 1) чому вчити? 2) навіщо вчити? 3) як вивчати?, то технологія навчання, перш за все, відповідає на третє питання з одним суттєвим доповненням: 4) як вивчати результативно? [23; 24].

На думку вітчизняних учених М. Карпушиної, [19], Г. Ковальчука., Н. Бутенка та М. Артюшиної [20] новий, вищий рівень розвитку методик сприяв розробці технологій. Таким чином, дидактика та методика навчального предмета становлять теоретичні засади технологізації навчання.

Технології навчання від відповідних методик відрізняються:

– чіткістю формулювання цілей, їх діагностичністю;

- опорою на глибоко розроблену теорію;
- високим рівнем системного проектування (наявність концепції, опрацьованість методологічного, інструментального та особистісного аспектів);
- відтворюваність більш високим ступенем стабільності (гарантованості) результатів [29; 33];
- жорстко визначеною системою розпоряджень, алгоритмізацією, чітким визначенням етапів, кроків, операцій, які гарантовано ведуть до мети, тобто інструментальністю.

Рівень інструментальності – це ознака, відповідно до якої дидактичну систему можна вважати наближеною або до технології, або до методики, що дозволяє відрізнити освітню технологію від методики [34].

Нині існує багато різновидів педагогічних технологій, які можуть бути використані в освітній практиці на чотирьох взаємопов'язаних рівнях:

- метатехнології, що представляють освітній процес на рівні реалізації соціальної практики в галузі освіти,
- це загально-педагогічні технології, що охоплюють цілісний освітній процес у навчальному закладі, на певному ступені навчання, наприклад, технологія навчання;
- макротехнології, або галузеві педагогічні технології, що охоплюють діяльність у межах будь-якої освітньої галузі чи навчальної дисципліни;
- мезотехнології, або модульно-локальні технології, що являють собою технології здійснення окремих частин (модулів) навчально-виховного процесу, наприклад, технологія уроку; технологія, закріплення, повторення, контроль знань;
- мікротехнології, спрямовані на вирішення однобоких оперативних завдань та які стосуються індивідуальної взаємодії чи само впливу суб'єктів педагогічного процесу [36].

Науковці О. Пехота, І. Підласий підрозділили педагогічні технології такі види, як універсальні, тобто придатні до викладання майже будь-якого предмета; обмежені (локальні) – для викладання кількох предметів;

специфічні – для одного-двох предметів або лише окремих тем і навіть фрагментів тем одного й того ж предмета [42–43].

Структурні складові педагогічної технології представлені різними авторами так:

- науковий аспект (знання про процес, методологію, класифікацію, зону розвитку);
- діяльнісний процес (цілепокладання, планування, організація, реалізація цілей, аналіз результатів);
- формалізований опис (мети, концепція, зміст, модель (алгоритм) [1: 6];
- концептуальна основа;
- блок забезпечення;
- блок реалізації як система контролю та система критеріїв [10: 63];
- концептуальна частина; зміст; процесуальна характеристика; програмно-методичне забезпечення [11: 19].

Основні ознаки педагогічної технології відображені в роботах О. Плахотник, В. Стинської та О. Карпенко та ін. Вчені виділяють такі ознаки, як діагностичну ціле-освіту, результативність, економічність, алгоритмованість, проєктованість, цілісність, керованість, коригованість, візуалізацію.

Подібні критерії технологічності представлені у роботах вчених та практиків як системність, науковість, структурованість, керованість [67– 69].

Тобто будь-яка педагогічна технологія повинна задовольняти вищезазначеним методологічним вимогам.

1. Під концептуальністю розуміють побудову педагогічної технології на основі певної наукової концепції, що включає філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітніх цілей.

2. Системність передбачає присутність у педагогічної технології всіх ознак системи: логіка процесу, взаємозв'язок усіх його елементів, цілісність.

3. Ефективність передбачає гарантованість досягнення певного стандарту навчання, продуктивність за результатами та оптимальність за витратами.

4. Відтворюваність передбачає можливість застосування педагогічної технології інших однотипних освітніх закладах, іншими суб'єктами.

Крім того, вибір педагогічних технологій залежить від:

- концепції розвитку освітньої установи та основних напрямів педагогічної стратегії;
- особливостей організації освітнього процесу у цьому навчальному закладі;
- рівня розвитку, складу та чисельності навчального колективу;
- глобальність застосування технології (в рамках всього навчального закладу, предмета, певної теми).

Таким чином, матеріально-технічна забезпеченість безпосередньо зумовлена тим фактом, що будь-яка сучасна технологія навчання потребує тією чи іншою мірою відповідної технічної та дидактико-методичної бази. Не слід вважати, що технологічний підхід до освітніх та педагогічних процесів є універсальним, він лише доповнює наукові підходи педагогіки, психології та інших напрямів науки та практики. Проте, на думку вчених, технологічний підхід відкриває нові можливості для проектування та освоєння соціальної дійсності.

1.2. Педагогічної технології в освіті

Педагогічна технологія – це система методів, прийомів та засобів, які використовуються педагогом для організації та проведення навчального процесу з метою досягнення певних освітніх результатів у студентів.

Основні принципи педагогічної технології включають активність студентів, індивідуалізацію навчання, системність і послідовність навчального процесу, адаптацію до потреб студентів.

Педагогічна технологія може бути застосована в різних освітніх закладах, таких як школи, коледжі, університети, а також у позашкільних

освітніх організаціях та тренінгових центрах. Важливою роллю педагогічної технології є створення сприятливої та підтримуючої обстановки для навчання, стимулювання інтересу та мотивації студентів до навчальної діяльності, а також розвиток їхнього творчого та критичного мислення [53].

Педагогічна технологія заснована на низці принципів, що визначають її особливості та спрямовані на ефективне навчання та розвиток студентів. Розглянемо основні засади педагогічної технології:

1. Принцип системності та цілісності.

Педагогічна технологія передбачає організацію навчального процесу як системи, де всі елементи взаємопов'язані і взаємодіють один з одним. Навчальні завдання, методи, засоби навчання та оцінки повинні бути взаємопов'язані та спрямовані на досягнення загальної мети навчання.

2. Принцип активності та самостійності.

Педагогічна технологія передбачає активну участь студентів у навчальному процесі. Студенти мають бути активними учасниками навчання, самостійно освоювати знання, вміння та навички, застосовувати їх на практиці та самостійно вирішувати навчальні завдання.

3. Принцип індивідуалізації та диференціації.

Педагогічна технологія враховує індивідуальні особливості кожного студента та пропонує різні підходи та методи навчання, щоб кожен студент міг досягти оптимальних результатів. Навчальні завдання, методи та засоби навчання повинні бути адаптовані до індивідуальних потреб та здібностей студентів.

4. Принцип послідовності.

Педагогічна технологія передбачає поетапне та послідовне навчання, при якому нові знання та вміння будуються на основі вже освоєних. Навчальний матеріал має бути структурований та організований таким чином, щоб студенти могли логічно та послідовно засвоювати нові знання та вміння.

5. Принцип актуальності та практичності.

Педагогічна технологія має бути орієнтована на реальні потреби та ситуації, з якими студенти стикаються у житті. Навчальний матеріал та

завдання мають бути актуальними та мати практичну значущість, щоб студенти могли застосовувати отримані знання та вміння у реальних ситуаціях.

6. Принцип безперервності та постійного розвитку

Педагогічна технологія передбачає безперервне навчання та розвиток студентів для того, щоб вони могли постійно вдосконалювати свої знання та вміння, а також розвивати особисті якості.

Ці принципи є основою педагогічної технології та допомагають створити ефективне та різноманітне освітнє середовище, що сприятиме успішному навчанню та розвитку студентів.

Цілі та завдання педагогічної технології

Педагогічна технологія – це система методів, прийомів і засобів, які використовуються педагогами для організації та проведення навчального процесу з метою досягнення певних результатів. Основна мета педагогічної технології – забезпечити ефективне навчання та розвиток студентів.

Цілі педагогічної технології:

1. Забезпечити якісну та повноцінну освіту студентів. Педагогічна технологія спрямована на формування у студентів не тільки знань, а й навичок, умінь, компетенцій, які будуть корисні їм у житті та професійній діяльності.

2. Сприяти розвитку особистості студента. Педагогічна технологія допомагає студентам розкрити свій потенціал, розвинути свої здібності, зміцнити самооцінку та самоповагу, а також формувати ціннісні орієнтації та світогляд.

3. Підготувати студентів до самостійного життя та професійної діяльності. Педагогічна технологія спрямована на розвиток у студентів навичок самоорганізації, самостійності, критичного мислення, комунікації, творчого мислення та інших компетенцій, необхідних для успішного життя та роботи у суспільстві.

Завдання педагогічної технології:

1. Організація навчального процесу. Педагогічна технологія допомагає педагогам організувати навчальний процес таким чином, щоб він був

структурованим, послідовним та зрозумілим для студентів. Це включає планування навчальних занять, оцінку та контроль успішності студентів.

2. Пізнавальна діяльність студентів. Педагогічна технологія ставить собі завдання розвинути їх інтерес до навчання, мотивацію до самостійного вивчення нових знань і умінь.

3. Індивідуалізація навчання. Педагогічна технологія передбачає індивідуальний підхід до кожного студента, облік його індивідуальних особливостей, потреб та здібностей. Це дозволяє досягти максимального ефекту від навчання та розвитку кожного студента.

4. Розвиток творчого мислення та критичного мислення. Педагогічна технологія ставить перед собою завдання розвинути у студентів творче та критичне мислення, здатність аналізувати, синтезувати, оцінювати інформацію, приймати обґрунтовані рішення та вирішувати проблеми.

5. Формування комунікативних навичок. Педагогічна технологія допомагає студентам розвинути навички ефективного спілкування, співробітництва, роботи в колективі, уміння слухати та висловлювати свої думки, поважати думку інших людей.

6. Розвиток самооцінки та самоповаги. Педагогічна технологія ставить перед собою завдання розвинути у студентів позитивне ставлення до себе, впевненість у своїх силах, уміння встановлювати цілі та досягати їх, а також повагу до себе та інших людей.

Цілі та завдання педагогічної технології спрямовані на створення умов для успішного навчання та розвитку студентів, їх підготовку до життя та професійної діяльності, а також на формування особистісних якостей, необхідних для успішного життя у суспільстві.

Основні види педагогічних технологій. У педагогічній практиці існує безліч різних видів педагогічних технологій, що використовуються для організації та проведення навчального процесу. Розглянемо деякі з них:

1. *Традиційні технології.* Традиційні педагогічні технології ґрунтуються на класичних методах навчання, які застосовувалися у школах та університетах протягом багатьох років. Вони включають лекції, пояснення,

демонстрації, практичні заняття та тестування. Традиційні технології часто використовують у навчальних закладах, де акцент робиться на передачі знань від викладача до студента.

2. *Тренінгові технології.* Тренінгові педагогічні технології активно взаємодіють із студентами, стимулюють їх активність та самостійність. Вони включають такі методи, як групова робота, дискусії, проектна діяльність, рольові ігри і т.д. Тренінгові технології сприяють розвитку комунікативних навичок, критичного мислення та творчого потенціалу студентів.

3. *Дистанційні технології.* Дистанційні педагогічні технології ґрунтуються на використанні інформаційних та комунікаційних технологій для навчання на відстані. Вони включають онлайн-курси, вебінари, відеолекції, електронні підручники та інші засоби електронного навчання. Дистанційні технології дозволяють студентам отримувати знання та спілкуватися з викладачами та іншими студентами, не виходячи з дому.

4. *Ігрові технології.* Ігрові педагогічні технології засновані на використанні ігор та ігрових елементів у освітньому процесі. Вони дозволяють студентам навчатися через гру, розвивати навички розв'язання проблем, командної роботи, креативності тощо. Ігрові технології можуть бути використані як у класі, так і онлайн-форматі.

Це лише деякі з основних видів педагогічних технологій, що використовуються у сучасній педагогіці. Кожна з них має свої особливості та переваги, і вибір конкретної технології залежить від цілей навчання, особливостей студентів та доступних ресурсів.

Процес педагогічного впливу. Процес педагогічного впливу – це послідовність дій, які викладач здійснює задля досягнення освітніх цілей. Він включає планування, організацію, проведення та оцінку навчального процесу.

Планування. На цьому етапі викладач визначає цілі та завдання заняття, обирає необхідні методи та засоби навчання, а також розробляє навчальний план. Планування дозволяє структурувати навчальний процес та забезпечити його ефективність.

Організація. На цьому етапі викладач створює умови для успішного навчання. Він організовує робочий простір, готує необхідні матеріали та ресурси, а також встановлює правила та режим роботи. Організація дозволяє забезпечити комфортну та продуктивну обстановку для студентів.

Проведення. На цьому етапі викладач активно взаємодіє зі студентами, використовуючи різні методи та техніки навчання. Він пояснює новий матеріал, ставить питання, проводить дискусії, організовує практичні завдання тощо. Проведення уроку дозволяє студентам брати активну участь у навчанні та засвоювати нові знання та навички.

Оцінка. На цьому етапі викладач оцінює рівень досягнення освітніх цілей. Він використовує різні методи оцінки, такі як випробування, контрольні роботи, практичні завдання та ін. Оцінка дозволяє викладачеві та студентам оцінити результати навчання та внести необхідні коригування у навчальний процес. Весь процес педагогічного впливу заснований на взаємодії викладача та студентів. Викладач виступає у ролі керівника та наставника, а студенти – у ролі активних учасників навчання. Разом вони створюють сприятливе освітнє середовище та досягають поставленої мети.

Мистецтво педагогічного впливу. Мистецтво педагогічного впливу – це здатність викладача ефективно взаємодіяти з студентами, створювати сприятливе освітнє середовище та досягати поставленої мети навчання. Це мистецтво вимагає від викладача глибоких знань та навичок, а також розуміння особливостей кожного студента.

Основні засади мистецтва педагогічного впливу:

- Індивідуальний підхід. Викладач повинен враховувати індивідуальні особливості кожного студента, такі як його рівень знань, інтереси, здібності.
- Мотивація. Викладач повинен вміти мотивувати студентів до навчання та досягнення поставленої мети. Для цього він може використовувати різні методи та прийоми, такі як постановка цікавих та практично значущих завдань, похвала та заохочення за досягнення, створення атмосфери довіри та підтримки.

- Гнучкість та адаптивність. Викладач має бути гнучким та адаптивним, вміти змінювати свої методи та підходи залежно від потреб та особливостей студентів. Це дозволяє ефективно реагувати на зміни в освітньому середовищі та досягати кращих результатів.

- Емоційна підтримка. Викладач повинен вміти створювати емоційно підтримуючу обстановку, в якій студенти почуваються комфортно та впевнено. Це сприяє розвитку позитивної мотивації до навчання та підвищення успішності.

- Співпраця та комунікація. Викладач повинен вміти ефективно спілкуватися з студентами, встановлювати довірчі стосунки та співпрацювати з ними. Це дозволяє створити атмосферу взаємної поваги та розуміння, що сприяє успішному навчанню та розвитку.

Мистецтво педагогічного впливу вимагає від викладача постійного самовдосконалення та розвитку. Він повинен бути готовим до того, щоб адаптуватися до змін в освітньому середовищі та постійно вдосконалювати свої навички та знання.

- Роль педагога у педагогічній технології. Педагогічна технологія – це система методів, прийомів та засобів, що застосовуються педагогом для організації та проведення навчального процесу. Роль педагога у педагогічній технології є ключовою, оскільки саме від його компетентності та професіоналізму залежить ефективність навчання та розвитку студентів.

- Організатор освітнього процесу. Педагог є організатором освітнього процесу, який включає планування, організацію та контроль навчальної діяльності. Він визначає цілі та завдання навчання, вибирає необхідні методи та засоби навчання, розробляє навчальні плани та програми.

- Мотиватор та стимулятор. Педагог відіграє роль мотиватора та стимулятора для студентів. Він створює інтерес до навчального матеріалу, мотивує студентів до активної навчальної діяльності, заохочує досягнення та успіхи, допомагає долати труднощі та перешкоди.

- Координатор та керівник. Педагог є координатором та керівником навчального процесу. Він організовує роботу студентів, розподіляє ролі та

завдання, контролює виконання завдань, забезпечує співробітництво та взаємодію групи.

- Консультант та помічник. Педагог виконує роль консультанта та помічника для студентів. Він допомагає розібратися у важких питаннях, пояснює матеріал, дає рекомендації та поради, допомагає розвивати навички самостійної роботи та самоорганізації.

- Оцінювач та аналітик. Педагог оцінює рівень знань та вмінь студентів, аналізує результати навчання, виявляє проблеми та труднощі, розробляє плани корекції та розвитку. Він допомагає студентам усвідомити свої успіхи та недоліки, ставить цілі та завдання для подальшого розвитку.

Таким чином, роль педагога в педагогічній технології полягає в організації та проведенні навчального процесу, мотивації та стимулюванні студентів, координації та керівництві, консультуванні та допомогі, оцінці та аналізі. Педагог повинен бути готовий до постійного розвитку та вдосконалення своїх навичок та знань, щоб ефективно застосовувати педагогічну технологію та досягати успіхів у навчанні та розвитку студентів.

Переваги педагогічної технології:

1. Ефективність навчання: Педагогічна технологія дозволяє створити оптимальні умови для навчання та розвитку студентів. Вона надає педагогу різні інструменти та методи, які допомагають досягти кращих результатів у навчанні.

2. Індивідуалізація навчання: Педагогічна технологія дозволяє враховувати індивідуальні особливості кожного студента. Вона дозволяє адаптувати навчальний матеріал та методи навчання під потреби та здібності кожного студента.

3. Активна участь студентів: Педагогічна технологія стимулює активну участь студентів у процесі. Вона надає можливість для самостійної роботи, дослідницької діяльності, творчого мислення та співробітництва.

4. Розвиток критичного мислення: Педагогічна технологія допомагає формувати в них навички аналізу, синтезу, оцінки та прийняття обґрунтованих рішень.

5. Привабливість та мотивація: Педагогічна технологія може зробити навчальний процес привабливим для студентів. Вона дозволяє використовувати різні ігри, завдання, проекти та інші активності, які можуть мотивувати студентів навчання [40].

Обмеження педагогічної технології:

1. Необхідність підготовки: Застосування педагогічної технології вимагає від педагога додаткової підготовки та вивчення нових методів та інструментів. Це може вимагати часу та зусиль з боку педагога.

2. Обмеження ресурсів: Деякі педагогічні технології можуть вимагати додаткові ресурси, такі як комп'ютери, програмне забезпечення, матеріали для практичних занять та ін. Не завжди школи та навчальні заклади можуть забезпечити всі необхідні ресурси.

3. Необхідність адаптації: Педагогічна технологія може вимагати адаптації під конкретні умови та особливості навчального закладу. Не всі технології можуть бути застосовні у всіх ситуаціях та для всіх студентів.

4. Обмеження часу: Застосування педагогічної технології може вимагати додаткового часу на підготовку та проведення навчальних занять. Це може бути складно для освітян, які вже мають обмежену кількість часу на навчальний процес.

5. Оцінка та контроль: Деякі педагогічні технології можуть ускладнити оцінку та контроль успішності студентів. Не завжди легко визначити, наскільки ефективно студенти освоїли матеріал і досягли поставленої мети.

Отже, педагогічна технологія є важливим інструментом в освітньому процесі. Вона дозволяє викладачам ефективно організовувати навчальну діяльність з огляду на індивідуальні особливості студентів. Основні принципи педагогічної технології, такі як активність, системність, науковість та ін. допомагають досягти поставлених цілей та завдань. Загалом педагогічна технологія є важливим інструментом для досягнення успіху в освіті.

Висновки до розділу 1

1. Спрямованість їхнього розвитку має тісний зв'язок з ідеями гуманізації, які забезпечують умови особистісної самореалізації. Слід зазначити, що

поняття «освітні технології» виглядає набагато ширшим у порівнянні з терміном «технології навчання», оскільки включає фактор виховання, яке спрямоване на розвиток якостей особистості учнів.

2. Дослідження у галузі теорії навчання показали, що для умов ЗВО найбільш адекватними є технології проблемного, модульного, розвиваючого, диференційованого, концентрованого навчання, основні ідеї яких найбільш потрібні у вищій школі. Готовність педагога до реалізації технології навчання пов'язана з урахуванням педагогічних та методичних можливостей викладача, особливостей його педагогічного стилю.
3. Тренінговий груповий процес охоплює три основні аспекти особистості – когнітивний (отримання нової інформації про себе та про інших за допомогою постановки дослідницьких завдань); емоційний (переживання та відчуття отриманої інформації, відстеження та аналіз своєї діяльності); поведінковий (аналіз ефективних форм поведінки у різних ситуаціях, прийняття найзначніших).
4. Методи активного навчання можуть використовуватись на різних етапах навчального процесу: первинне оволодіння знаннями. Це може бути проблемна лекція, евристична розмова, навчальна дискусія тощо; контроль знань (закріплення), можна використовувати такі методи, як колективна розумова діяльність, тестування тощо; формування професійних умінь, навичок на основі знань та розвиток творчих здібностей, можливе використання модельованого навчання, ігрові та неігрові методи.
5. Важливу роль педагогічної технології відіграє педагог, який має бути готовий до використання різних методів і прийомів навчання. Педагогічна технологія має свої переваги, такі як підвищення мотивації студентів, покращення якості освіти, а також обмеження, пов'язані з необхідністю адаптації до різних умов та особливостей студентів.

1.3. Тренінгові технології навчання у закладі вищої освіти як різновид інтерактивних технологій

Сучасний освітній процес характеризується переходом від знаннєвого до практико-орієнтованого підходу, який сприяє посиленню практичної

спрямованості змісту та організації процесу освіти у ЗВО. У зв'язку з цим змінюються, роль, місце та функції педагога та студентів, вимоги до організації та проведення навчальних занять, використання поряд з традиційними технологіями навчання інноваційних, спрямованих на активне усвідомлене освоєння нового соціального досвіду, перебування суб'єктів освіти в єдиному освітньому просторі, спільне занурення у вирішення проблемних питань [41, с. 118–120].

Компетентнісний підхід передбачає об'єднання освітнього процесу в єдине ціле, комплексне освоєння навчальними системами наукових знань на основі самостійного пошуку інформації, виконання певних алгоритмів практичної роботи, активної взаємодії викладача та студентів, створення педагогом умов для прояву їх ініціативи. Компетентнісний підхід не зводиться до реалізації знано-орієнтованого компонента (Н. Заячківська [37], Л. Павлова [38] та ін.), він включає виконання різних соціальних ролей, вирішення життєвих проблем, володіння прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності в рамках одержуваної професії, усвідомлення здатними ефективною взаємодії з навколишнім світом. Впровадження компетентнісного підходу спрямоване на підготовку конкурентоспроможного фахівця на сучасному ринку праці, який володіє не тільки певним рівнем знань (І. Зверєва [14], В. Кручек [21], та ін.), а й здібностями реалізувати їх у роботі, соціальній та професійною мобільністю.

У межах реалізації компетентнісного підходу організація навчального процесу передбачає використання інтерактивних технологій навчання. Інтерактивні технології навчання – це така організація пізнавальної діяльності, у якій відбувається колективна взаємодія всіх учасників освітнього процесу, на основі проблемних, пошукових та дослідницьких видів діяльності. Дані види діяльності не передбачають отримання студентами системи готових знань, вони спонукають їх до творчого пошуку, дослідження, взаємодії, міркування, ініціативи та самостійності [10].

Інтерактивні технології, що використовуються в освітньому процесі, можна розділити на:

- діалогові (проблемно-пошукові діалоги, евристичні бесіди, метод-кейсів, лекція-дискусія та ін.);
- ігрові (дидактичні, творчі, ділові, рольові, організаційно-діяльні ігри та ін.);
- тренінгові (комунікативні, соціально-психологічні, навичкові тренінги та ін.);
- креативні (творчі завдання, метод мозкового штурму, метод проектування та ін.).

Діалогові технології сприяють трансформації студента з об'єкта діяльності на суб'єкт активної пізнавальної діяльності. У результаті діалогу відбувається формування мовної культури студентів, навичок громадського виступу, умінь чути і слухати, висловлювати і аргументовано відстоювати свою позицію. Крім того, діалогові технології спрямовані на формування у студентів інтегрованих пізнавальних та практичних умінь (уміння визначати проблеми, цілі, передбачати очікувані результати, підбирати та аналізувати необхідну інформацію, представляти результати діяльності), які є основою їхнього професійного мислення.

Однією з інтерактивних діалогових технологій є метод-кейсів, який є аналізом конкретних практичних ситуацій і передбачає перехід від методу накопичення знань до діяльнісного, практико-орієнтованого підходу. Кейси зазвичай базуються на реальному фактичному матеріалі. При вивченні та аналізі конкретної ситуації студент повинен зрозуміти її, виявити суть ключової проблеми, оцінити обстановку та виробити доцільну лінію поведінки.

Навчання на основі кейс-методу – це цілеспрямований процес, побудований на всебічному аналізі поданих ситуацій, обговорення у формі відкритих дискусій та виробленні навичок прийняття рішень [8; 13].

Діяльність викладача при використанні кейс-методу включає два етапи:

- 1) видання кейсу, що представляє собою складну творчу роботу, що здійснюється за межами аудиторії та включає науково-дослідну, методичну та конструюючу діяльність викладача;

2) розробка методики використання кейсу у процесі. Весь процес створення кейсу ґрунтується на вмінні працювати з інформаційними технологіями, що дозволяє актуалізувати науково-дослідну діяльність педагога, а при розробці методики використання кейсу у навчальному процесі – методичну.

Методична робота під час вирішення кейсу проводиться у п'ять етапів [4]:

- 1) знайомство із ситуацією, її особливостями;
- 2) виділення основних проблем та факторів, які можуть реально впливати на ситуацію;
- 3) індивідуальна чи групова робота учнів із матеріалами кейсу;
- 4) робота у малих групах (по 5-6 осіб) за погодженням бачення ключової проблеми та її рішень;
- 5) презентація та експертиза результатів роботи малих груп на загальній дискусії (у рамках заняття).

При ознайомленні студентів із ситуацією, представленою в кейсі. Обговорення кейсів ґрунтується на двох методах. Перший їх називається традиційного методу – відкрита дискусія. Альтернативним методом є метод, пов'язаний з індивідуальним чи груповим опитуванням, під час якого студенти роблять формальну усну оцінку ситуації та пропонують аналіз представленого кейсу, свої рішення та рекомендації, тобто роблять презентацію.

Результативність методу збільшується завдяки аналітичній роботі студентів, коли вони можуть дізнатися і порівняти альтернативні шляхи вирішення однієї проблеми, знайти оптимальний варіант і сформулювати програму дій.

Застосування ігрових технологій в освітньому процесі ЗВО (І. Андрощук [2], А. Ващенко [7] та ін.) дозволяє «індивідуалізацію навчання поєднувати з реалізацією колективних форм проведення навчальних занять». У рамках компетентнісного підходу ігрові технології розглядаються як

співтворчість учасників освітнього процесу, що спрямована на формування професійно-творчого мислення, досвіду взаємодій в колективі [6, с. 50].

Як показали дослідження науковців, однією з найчастіше використовуваних ігрових технологій у ЗВО є ділова гра, що імітує ті чи інші практичні ситуації. На думку Л. Верченко у ділових іграх синтезуються ознаки методу аналізу конкретних ситуацій, ігрового проектування та ситуаційно-рольових ігор [8].

Педагогічна мета ділової гри – активізувати мислення студентів, підвищити самостійність майбутнього фахівця, внести дух творчості до навчання, підготувати студента до практичної професійної діяльності. Ігровий метод тісно пов'язаний із проблемним навчанням: головним питанням у проблемному навчанні виступає «чому», а в діловій грі – «що було б, якби...». Цей метод розкриває особистісний потенціал студента: кожен учасник може продіагностувати свої можливості поодиночі, а також у спільній діяльності з іншими учасниками.

Ділова гра – це контрольована система, оскільки процедура гри готується та коригується викладачем. Якщо гра проходить у планованому режимі, викладач може не втручатися в ігрові відносини, а лише спостерігати та оцінювати ігрову діяльність студентів. Але якщо дії виходять за межі плану, не виконуються цілі заняття, викладач може скоригувати спрямованість гри та її емоційний настрій.

Розглянемо класифікацію методів активного навчання для ЗВО, запропоновану М. Дідорою [12]. Вона виділяє імітаційні методи активного навчання, тобто форми проведення занять, у яких навчально-пізнавальна діяльність побудована на імітації професійної діяльності. Всі інші відносяться до неімітаційних.

Зупинимось докладніше на класифікації ігрових імітаційних методів навчання. Це, по-перше, ділові ігри, ігрове проектування тощо, а також:

1. Стажування з виконанням посадової ролі – форма і метод активного навчання конкретного типу, у якому моделлю виступає сама реальність, а імітація зачіпає переважно виконання ролі (посади).

2. Імітаційний тренінг передбачає відпрацювання певних спеціалізованих навичок та умінь по роботі з різними технічними засобами та пристроями.

3. Розігрування ролей (інсценування) – ігровий спосіб аналізу конкретних ситуацій, в основі яких лежать проблеми взаємовідносин у колективі, проблеми вдосконалення стилю та методів керівництва.

4. Ігрове проектування – практичне заняття, суть якого полягає у розробці інженерного, конструкторського, технологічного та інших видів проектів в ігрових умовах, що максимально відтворюють реальність.

5. Дидактична гра – це модель, тобто заміщення реально існуючого об'єкта, процесу, явища, яке здійснюється за допомогою різних засобів.

Починати застосування ігрових методів краще з імітаційних вправ. Їхня мета – надати студентам можливість у творчій обстановці закріпити ті чи інші навички, акцентувати увагу на якомусь важливому понятті, категорії, законі. За умови імітаційного вправи має бути обов'язкове протиріччя, елемент проблемності.

У підготовці ділової гри можна виділити такі операції:

1. Вибір теми та діагностика вихідної ситуації. Темою гри може бути будь-який розділ навчального курсу. Бажаним є те, щоб навчальний матеріал мав практичний вихід на професійну діяльність.

2. Формування цілей і завдань з урахуванням як теми, а й вихідної ситуації. Потрібно збудувати гру в одній ситуації.

3. Визначення структури гри з урахуванням мети, завдань, теми, складу учасників.

4. Діагностика ігрових якостей учасників ділової гри. Проведення занять в ігровій формі буде ефективнішим, якщо дії викладача звернені не до абстрактного студента, а до конкретного студента чи групи.

5. Діагностика об'єктивної обставини. Розглядається питання про те, де, як, коли, за яких умов і з якими предметами проходитиме гра.

Ділова гра, як правило, включає різні ролі: посадові, ігрові, в якій відбувається взаємодія учасників на основі ігрового проектування рішень і моделювання об'єктів.

Проведений аналіз результатів дослідження дозволив нам виявити значущість використання ділових ігор в освітньому процесі вишу, це:

- підвищення інтересу та активності студентів;
- розвиток інноваційного, аналітичного мислення; мотивація до освоєння нових знань;
- формування креативних способів роботи та набуття навичок прийняття конструктивних рішень; застосування накопиченого досвіду у майбутній професійній діяльності [15–16].

Креативні технології відрізняються інноваційністю та нестандартністю, спрямовані на розвиток творчого потенціалу учнів, активності, нестандартного мислення у процесі пошуку ідей та прийняття рішень.

Найпоширенішим методом у креативних технологіях є метод мозкового штурму, який базується на психологічних та педагогічних закономірностях колективної діяльності та є вільною формою дискусії, де приймається будь-яка відповідь на поставлене запитання. Алгоритм проведення мозкового штурму включає таке: задати учасникам тему або питання для обговорення, організувавши роботу в групах і запропонувати висловити свої варіанти рішення, зафіксувавши всі думки, в результаті обговорити всі варіанти відповідей, вибрати з них найраціональніші, згідно з поставленою проблемою [27, с. 12–18].

До креативних технологій відноситься і метод проектів, який включає проекти різного типу: дослідницький, пошуковий, творчий, прогностичний, аналітичний. Проектування, в основі якого лежить цілепокладання, планування, націлене на вирішення конкретних завдань та реальне практичне перетворення, розвиває навички спільної діяльності, презентаційні вміння та навички, комунікативну та інтерактивну компетентність учнів та покликане відповісти на такі питання: «Яка мета?», «Що має бути?», «Як це зробити?», «Як досягти бажаних результатів?», «Як уявити отримані результати?» [3].

Поряд з очікуваними та прогнозованими результатами отримано незаплановані виховні, розвиваючі, емоційно-психологічні, соціальні ефекти (ситуації успіху, ефект підвищеного творчого інтересу до проектної діяльності, ефект усвідомлення особистого досвіду, ефект «команди» та інші, які виразились у покращенні комунікації навчальної групи, емоційного фону).

Для оцінки рівня проектної діяльності студентів застосовується комплекс діагностичних методів та процедур, включаючи якісні (лонгітюдне спостереження, бесіди, анкетування учнів та їхніх батьків, метод експертних оцінок) та стандартизовані методики. Виявлено статистично значущу кореляцію узгодженості думок викладача та учасників проектних досліджень.

Таким чином, розглянуті нами інтерактивні технології навчання припускають зміну логіки освітнього процесу, де студент стає більшою мірою суб'єктом навчальної діяльності. Отримані знання, практичні вміння дають можливість студентам неординарно підходити до вирішення поставлених завдань навчально-професійної діяльності.

РОЗДІЛ 2

ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СТУДЕНТІВ

2.1. Використання тренінгових технологій під час підготовки майбутніх викладачів

У сучасному інформаційному суспільстві актуальною для студента є проблема отримання, засвоєння, обробки та впровадження у практику накопичених у процесі навчання знань. Необхідність оперувати у навчальному процесі великим обсягом інформації потребує постійного вдосконалення старих та пошуку нових способів навчання. Опанувати максимум практичної інформації в мінімальні терміни можливі за допомогою тренінгу.

Тренінг – це активна форма виховно-освітнього процесу, яка, ґрунтуючись на досвіді та знаннях учасників, забезпечує ефективне використання різних педагогічних методів, створює позитивну емоційну атмосферу та спрямована на формування навичок та професійних компетенцій майбутніх педагогів.

Опираючись на технологічний підхід, ми будемо застосовувати термін тренінг у наступному значенні: педагогічна технологія організації групової або індивідуальної роботи студентів характеризується високою активністю учасників та цілеспрямованим застосуванням сукупності різноманітних методичних засобів. Дане визначення підкреслює інтегративний характер тренінгу, що включає безліч педагогічних технологій і психотерапевтичних методів (рольові та ділові ігри, психодрама і психогімнастика, практичні вправи, модерація, казкотерапія, мозковий штурм і т. д.). Тому тренінгові технології – це сукупність методичних форм, засобів, прийомів та інструментів, що цілеспрямовано застосовуються провідним тренінгом у певній комбінації для досягнення запланованого педагогічного результату [31, с. 28–35].

Переважна більшість теоретиків та практиків тренінгу при комбінуванні методичних засобів спираються на так званий цикл Девіда Колба, який дозволяє вибудовувати структуру тренінгу з кількох логічно завершених у сенсовому відношенні модулів, що мають тричастинну структуру:

- 1) мотивація (актуалізація досвіду учасників, мотивація у вигляді усвідомлення ними своїх проблемних зон);
- 2) дидактика (викладення нової інформації, демонстрація нових навичок);
- 3) відпрацювання з подальшим обговоренням набутого досвіду [35].

Їх ефективність багато в чому залежить не лише від оптимальності діяльності тренера, а й від кількості та різноманітності дидактичних засобів, які він використовує для досягнення мети. До основних труднощів при проведенні тренінгу відносяться пасивність учасників, їх агресивність поведінки, збій у сценарії передбачуваного тренінгу, хвилювання перед аудиторією та розмови під час тренінгу.

Умови підвищення ефективності тренінгу пов'язані з подоланням вище зазначених труднощів на основі теоретичного аналізу та експериментальної роботи були складені критерії ефективності тренінгу – чітке формулювання правил взаємодії під час тренінгу, узгоджене з групою, а також мотивація студентів до участі у тренінгу. Застосування тренінгових технологій позитивно впливає на мотивацію студентів до оволодіння навчальним матеріалом, що згодом підвищує ефективність навчально-пізнавальної діяльності майбутнього педагога.

Сучасні педагогічні технології мають широкі можливості, які:

- створюють умови як розуміння змісту, а й формують вміння користуватися методами пізнання, прийомами побудови нового знання;
- сприяють засвоєнню способів обміну інформацією, поглиблення та перетворення інформаційних одиниць (включаючи їх організацію, побудову та структурування);

– технологічні прийоми дозволяють аудиторії проявити власні сили, оскільки кожен вибирає свій обсяг інформації, свій темп професійного зростання, входить у діалогову взаємодію з усіма учасниками [2].

Поняття «педагогічна технологія» у науковій літературі трактується по-різному. Її можна розглядати як технологію всього освітнього процесу в коледжі, де зміст, методи та засоби навчання знаходяться у взаємозв'язку та взаємозумовленості, а педагогічна майстерність викладача полягає в тому, щоб відібрати потрібний зміст, застосувати оптимальні методи та засоби навчання та виховання відповідно до програми, особистими пріоритетами учня та поставленими педагогічними завданнями. Вибір технологій навчання викладач здійснює, керуючись передусім своїм педагогічним досвідом, рівнем володіння педагогічним інструментарієм, вимогами до освіти.

Орієнтація технологій навчання потребує перебудови оцінки якості засвоєних знань, навичок та здібностей. Така перебудова передбачає можливу відмову від традиційної експертної оцінки у п'ятибальній шкалі та введення в контрольну-оцінну сферу педагогічних вимірювань, що забезпечують багатовимірні оцінки якості навчальних досягнень.

У суспільстві, коли йдеться про якість підготовки випускників, першому плані виходять потреби роботодавця, які пов'язані, переважно, з професійними вимогами до підготовки випускників, зі своїми вміннями застосовувати свої знання у реальних професійних ситуаціях. Для вирішення цієї проблеми, необхідно залучати кожного здобувача до активної пізнавальної та творчої діяльності. Цього можна досягти, використовуючи сучасні педагогічні технології, необхідні активної мисленнєвої діяльності, розвитку комунікативної компетенції учнів, технології, засновані на співробітництві, співтворчості, де викладач виступає у ролі партнера, координатора, консультанта. Найбільш перспективними, з погляду, є технології, пов'язані з різними формами інтерактивного навчання, проектною діяльністю, нестандартними формами проведення занять.

Перелік використовуваних педагогічних технологій досить великий: технологія проектною діяльності; ігрові технології; технологія проблемного

навчання; технологія розвитку критичного мислення; технологія комунікативного навчання; технологія модульного навчання; інформаційно-комунікаційні технології; технологія педагогічних майстерень; технологія евристичної освіти; індивідуальна освітня траєкторія; технологія активного навчання; технологія аналізу конкретних ситуацій (кейс-метод); здоров'язберігаючі освітні технології, технологія діалектичної активності.

Використання тренінгових технологій у навчанні дозволяє студентам брати активну участь у заході, розвивати комунікативні навички, підвищувати мотивацію та інтерес до вивчення теми, розвивати навички самостійної роботи та створювати позитивну атмосферу на занятті.

Основна мета тренінгових технологій – це активізація участі студентів на занятті та розвиток їх комунікативних навичок. Вони допомагають студентам почуватися комфортно та вільно висловлювати свої думки та ідеї. Також тренінгові технології сприяють підвищенню мотивації та інтересу до вивчення предмету, розвитку навичок самостійної роботи та створення позитивної атмосфери на уроці.

Існує безліч тренінгових технологій, які можуть бути використані на практиці. Деякі з них включають [40]:

- Рольові ігри: студенти грають ролі різних персонажів та взаємодіють між собою, розвиваючи навички спілкування та розуміння мови.
- Групові дискусії: студенти обговорюють різні теми, висловлюють свої думки та аргументують свої погляди.
- Творчі проекти: студенти працюють у групах чи індивідуально над створенням проектів, таких як презентації, плакати чи відеоролики.
- Ігри та конкурси: студенти беруть участь у різних іграх та конкурсах, які сприяють їх активізації та розвитку професійних навичок.

Використання тренінгових технологій у навчанні дозволяє студентам брати активну участь на занятті, розвивати комунікативні навички, підвищувати мотивацію та інтерес до вивчення предмету, розвивати навички самостійної роботи та створювати позитивну атмосферу на занятті. Це сприяє більш ефективному їхньому навчанню [41].

Рольові ігри – це метод, у якому студенти грають певні ролі та взаємодіють між собою. Групові дискусії – це метод, у якому студенти обговорюють певну тему у невеликих групах. Наприклад, вони можуть обговорювати переваги та недоліки використання соціальних мереж. Це допомагає студентам розвивати навички висловлювання своєї думки, аргументації та слухання інших людей.

Творчі проекти – це метод, у якому студенти працюють у групах чи індивідуально над створенням проекту. Це допомагає студентам розвивати навички дослідження, організації інформації та публічного виступу. Ігри та конкурси – це метод, за якого студенти беруть участь у різних іграх та конкурсах. Це допомагає студентам розвивати навички, швидкість реакції та змагальний дух.

Це лише деякі приклади тренінгових технологій, які можуть бути використані у навчанні. Важливо вибирати методи, які підходять для конкретної групи студентів та допомагають їм досягти поставленої мети. Ось деякі з них:

Активна участь студентів. Тренінгові технології включають інтерактивні завдання і вправи, що потребують активної участі студентів. Це дозволяє їм бути більш залученими до процесу навчання та активно застосовувати свої знання та навички на практиці.

Розвиток комунікативних навичок. Багато тренінгових технологій спрямовані на розвиток комунікативних навичок студентів. Вони можуть включати завдання на спілкування, діалоги, рольові ігри та інші форми активного спілкування. Це допомагає студентам покращити свою впевненість у спілкуванні та здатність висловлювати свої думки.

Підвищення мотивації та інтересу до навчання. Тренінгові технології можуть зробити процес навчання більш цікавим та захоплюючим для студентів. Використання ігор, конкурсів та інших інтерактивних методів може допомогти створити позитивну атмосферу та підвищити мотивацію студентів до навчання. *Розвиток навичок самостійної роботи.* Це допомагає студентам стати більш самостійними та відповідальними у своєму навчанні.

Загалом використання тренінгових технологій у навчанні може призвести до більш активного та ефективного засвоєння матеріалу, розвитку комунікативних навичок, підвищення мотивації та інтересу, а також розвитку навичок самостійної роботи у студентів [44].

Отже, сучасні освітні технології є ефективним інструментом, що дозволяє студентам активно взаємодіяти з групою студентів і розвивати свої навички. Вони сприяють глибшому розумінню мовних явищ, поліпшення комунікативних навичок та підвищення мотивації до навчання.

2.2. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх викладачів до використання тренінгового навчання

Системні зміни у професійній освіті визначають нові вимоги до якості професійно-педагогічної підготовки викладачів ЗВО. В умовах динамічних і системних освітніх інновацій різко зростають вимоги до викладачів, так як вони повинні мати не тільки високий рівень предметно-галузевої компетентності, а й психолого-педагогічної підготовки до активного освоєння та використання нових продуктивних способів професійної педагогіки. З цією метою на кафедрі освітології і педагогіки розроблено та апробовано освітні робочі програми. Найбільш затребуваною є магістерська освітня компонента «Інноваційні технології в освіті і науці». Однією з принципових особливостей є нормативно закріплена вимога обов'язковості використання в процесі навчання форм і методів тренінгового навчання, що визначає істотну трансформацію традиційного навчання.

Зміна концептуальних засад державного освітнього стандарту полягає у зміщенні акценту з мінімуму змісту освіти на результати освіти в компетентнісному форматі, що є відображенням загальносвітової тенденції зростання «студентоцентрованості» в організації вищої освіти [47].

Дослідження в галузі педагогіки та педагогічної психології обґрунтовують конкретні механізми впливу соціальних взаємодій між освітою та педагогом, так само як і тих, що навчаються між собою, на ефективність формування загальнокультурних та професійних компетенцій студентів, у тому числі компетенцій соціальної взаємодії, самоорганізації та самоврядування, компетенцій системно-діяльнісного характеру [49; 51].

Ще більш переконливі опубліковані дані вітчизняних і зарубіжних досліджень про вплив соціальних взаємодій на становлення смислової, цінності мотиваційної сфери особистості. Незважаючи на наявність значної кількості психолого-педагогічних досліджень, що доводять вплив соціальних взаємодій на ефективність навчання, інтелектуальний і особистісний розвиток студентів, у масовій освітній практиці продовжують домінувати монологічні, пояснювально стративні методи.

Серед основних причин – стереотипи монологічного стилю викладання, що зберігаються, недовіра до результативності діалогових методів, відсутність у більшості викладачів ЗВО власного досвіду тренінгового навчання, їх недостатня методична підготовленість. У педагогічній теорії та практиці тренінгове навчання пов'язується з активною участю студента в процесі навчання, з високою мотивацією, повним особистісно-емоційним включенням всіх суб'єктів освітнього процесу в продуктивну спільну діяльність і спілкування, з опорою навчання на досвід студента, актуалізацією здобутків. взаємодією студентів з викладачем, один з одним і з навчальним оточенням [54]. Специфічні психолого-педагогічні особливості форм і методів тренінгового навчання пред'являють підвищені вимоги до рівня професійної підготовленості викладачів, що знаходить відображення в змісті і технологіях організації різних короткострокових форм кафедрального і внутрішньовузівського навчання викладачів, вправах.

Проведений нами аналіз тематики та форм організації методичних та науково-методичних семінарів показує, що можливі, як мінімум, три підходи у підготовці викладачів до розробки та використання форм і методів тренінгового навчання.

Інформаційно-просвітницький підхід передбачає знайомство з науковою літературою з проблеми, при цьому отримана інформація носить абстрактно чужий характер і не спонукає викладача до зовнішньої і внутрішньої активності по осмисленню сутності форм і методів тренінгового навчання, пошуку найбільш оптимальних умов їх практики. Практико-орієнтований підхід передбачає оволодіння тільки зовнішньою операцією національною стороною методів без глибокого вивчення їх теоретико-методологічних підстав, що призводить до еклектики, «ситуативного» вкраплення нових форм у традиційний освітній процес.

Системно-інтегративний підхід забезпечує формування таких професійно-особистісних характеристик викладача, як:

- комунікативна, соціальна, аутопсихологічна компетентність, професійна самосвідомість, особистісна рефлексія;
- формування індивідуальної системи психологічно конструктивних методів педагогічної взаємодії

Слід особливо підкреслити, що освоєння цих перспективних методів навчання тільки через їх опис у літературі або на основі лекцій практично неможливе, оскільки воно повинно обов'язково базуватися на власному освітньому досвіді, на «проживанні» різних ситуацій реальної педагогічної взаємодії. Інакше уявлення про можливості методів і форм тренінгового навчання, що формуються у педагогічній свідомості викладачів, будуть входити в суперечність з установками та іншими неусвідомленими регуляторами поведінки, що складаються в ході власної професійної діяльності. Більш того, існує реальна небезпека дискредитації тренінгового навчання в практиці викладачів, особистісно або професійно не готових до роботи в умовах складних, напружених взаємодій з групою, що ґрунтуються на відносинах справжньої співпраці і передбачають взаємну критичність і відкритість.

Таким чином, набуті дорослими знання, вміння і навички працюватимуть на розвиток його компетентності рівно тією мірою, якою вони:

- ✓ відповідають його запитам (особисто значущі);

✓ знайомлять з новітніми досягненнями науки в тій чи іншій сфері професійної діяльності; можуть бути застосовані в предметно практичній діяльності;

✓ інтегративні та глобальні у зв'язку з тим, що в житті ми «зустрічаємося» не з навчальними предметами, а з проблемами, для вирішення яких необхідний «надпредметний» комплекс знань та умінь;

✓ забезпечують оптимальне поєднання оперативних і фундаментальних знань, оскільки швидше старіють знання, що відносяться до вузької спеціальності, і повільніше – теоретичні; носять проблемний, відкритий характер [55].

Таким чином, можна стверджувати, що використання в роботі з викладачами форм і методів тренінгового навчання не тільки є «живою» ілюстрацією їх методичного втілення, але й повною мірою відповідає психологічним закономірностям навчання дорослих. Використовуючи в роботі з викладачами ЗВО методи та форми тренінгового навчання, слід звернути їхню увагу на те, що в процесі тренінгового навчання викладач виступає в кількох основних позиціях. У кожній з них він виконує певні види діяльності, що передбачають високий рівень його педагогічної майстерності.

Подвійне розуміння інтерактивності дозволяє визначити тренінговість у навчанні як характеристику безпосереднього або опосередкованого засобами навчання взаємодії суб'єкта процесу навчання з освітнім середовищем.

У позиції організатора викладач налагоджує взаємодію студентів з навчальним матеріалом і один з одним, координує виконання індивідуальних і групових завдань дослідницького характеру, організовує колективне (групове) обговорення результатів. Так, у процесі спільного обговорення слухачам вдається самотійно виявити наступні особливості взаємодії в інтерактивному навчанні:

- перебування суб'єктів освіти в одному смисловому просторі;
- спільне занурення в проблемне поле розв'язуваної задачі, тобто включення до єдиного творчого простору;
- узгодженість у виборі засобів і методів реалізації рішення задачі;

– спільне входження в близьке емоційне стан, переживання співзвучних почуттів, супутніх процесу вирішення завдань.

У позиції консультанта фасилітатора викладач звертається до професійного досвіду студентів, спонукає їх самостійно збирати нові дані, шукати рішення вже поставлених завдань, самостійно ставити нові і т.д. У позиції фасилітатора викладач відмовляється від ролі експерта на користь ролі помічника, що супроводжує власний пошук студентів. Слухачам пропонуються для порівняльного аналізу гідності та недоліки розглянутих позицій викладачів [60].

Експертна позиція має такі переваги: теоретична стрункість, чітка структура, логіка, відшліфованість методики, чіткість часових рамок, готові рішення, висновки, охоплення великої аудиторії. Як її недоліки можна відзначити пасивність учасників, однообразність методики, стомлюваність навчальних, відсутність індивідуалізації. Достоїнства фасилітаторської позиції: зверненість до особистого досвіду учасників, їх висока активність, поєднання теорії та практики, можливість використовувати новий досвід, творчість студентів, різноманіття точок зору, можливості особистісного та професійного зростання студентів та викладача.

Його відрізняють такі особливості:

- чітке структурування (логіка окремих фаз) всього процесу обговорення проблем і прийняття рішення у відповідності з заявленими цілями;
- специфічні вимоги до професійної компетентності та особистісних особливостей організатора, модератора;
- наявність зведення обов'язкових «правил гри» для всіх учасників.

Для цього модератором формулюються конкретні питання: «Які результати роботи будуть важливі особисто для вас?», «Чи є запропонована тема актуальною для вас особисто і чому?», «Які аспекти даної проблеми вас особливо цікавлять?» та ін.

Продовжуючи розмову, модератор збирає формулювання індивідуальних пропозицій для обговорення (нагальні питання). Потім усіма учасниками визначається значущість кожного з питань і виявляються пріоритети для обговорення. Таким прийомом, по-перше, досягається усвідомлене включення учасників групи до процесу обговорення; по-друге, модератор отримує оперативну інформацію, облік якої дозволяє зробити процес обговорення особистісно значущим практично для всіх учасників групи; крім того, аналіз задоволеності очікувань надзвичайно важливий при підбитті підсумків.

– обговорення теми в малих групах та загальна презентація результатів. Очевидно, що найбільш продуктивно обговорення відбувається у малих групах, коли кожен може висловитися та бути почутим. Відбувається обмін думками, виявляються протиріччя та шляхи їх вирішення. Необхідною умовою є встановлення тимчасового регламенту. Під час обговорення модератор за потреби консультує учасників щодо логіки «сценарію» та вимог до форми презентацій результатів, а також контролює дотримання регламенту. Результати обговорення в підгрупах надаються всім учасникам наради за допомогою плакатів або інших засобів візуалізації, на підставі чого проводиться загальна дискусія [61].

Найбільш поширеною формою є дискусія, сенс якої – у створенні умов для всебічного обговорення проблем, для перебудови сформованих стереотипів мислення, відпрацювання навичок поведінки в групі, консолідації групи. Для мотивації педагогів до цього виду професійної діяльності ми використовували основні ідеї позиційного навчання [64].

Теза №1. Вам потрібно виділити з тексту кілька тез (скільки завгодно). Під тезою розуміється деяка чітко сформульована, закінчена думка, висловлювання, що вимагає доказу.

Теза №2. Вам необхідно виділити зі змісту прочитаної вами статті певні поняття (скільки вийде) і розкрити їх. Поняття легше знаходити, якщо пам'ятати, що будь-яке поняття призначене для того, щоб розуміти якусь проблему

Теза №3. Ваше завдання – відобразити зміст статті у вигляді схеми. За формою схема може бути будь-якою, на ваш вибір. Схема повинна відображати найістотніші взаємини між поняттями.

Теза №4. Вам необхідно на час стати адептами змісту, пред’явленого Вам у статті (на лекції). Потрібно придумати ряд положень, тез (їх може бути скільки завгодно), які здалися вам найбільш привабливими. До кожної тези необхідно висунути систему доказів, обґрунтувань. Докази можуть бути будь-якими: логічно, прикладами з життя, уявними експериментами та ін. Єдине, що забороняється: наводити докази, які були у статті (на лекції)».

Теза №5. Вашій групі попереду варто дотримуватися протилежної інструкції, тобто виділити кілька положень (тез), яких теж може бути будь-яка кількість, і довести їхню хибність. Знову ж таки, способи спростування можуть бути будь-якими. Не забувайте, що всі позиції умовні: у реальному житті ви можете бути з усім згодні, але в даному випадку доведеться спростовувати – таку позицію.

Теза №6. Учасникам вашої групи потрібно спробувати вибудувати асоціативний ряд по відношенню до змісту статті (лекції). Асоціації можуть бути будь-якого типу (малюнок або раптом згадана фраза з кінофільму тощо). Важливо вказати, до якого з елементів змісту відноситься кожна запропонована вами асоціація.

Теза №7. Уявіть, що ви нічого не знаєте про форми та методи тренінгового навчання і доля вас занесла якимось чином на цю лекцію. Сміслові позиції важливі для прояву неясного, розмитого, не сформованого, але вже наявного відношення здобувачів освіти до обговорюваного змісту, виходячи зі свого досвіду і життєвих цінностей. Позиції діалектичні є випробувальним полем для здібностей до перетворення змісту, до породження нових ідей, вдосконалення продуктивних розумових операцій.

Результати групової, міжгрупової та загальногрупової роботи оцінюють експерти, консультанти, самі викладачі, що забезпечує об’єктивність оцінки, відіграє вирішальну роль у розумінні учасниками своїх помилок і сприяє конструктивній зміні позицій. Активне включення здобувачів освіти у процес

обговорення психолого-педагогічних і методичних особливостей форм і методів тренінгового навчання дозволяє в ході спільної діяльності сформулювати обов'язкові умови його організації, а саме:

- довірчі – щонайменше позитивні відносини між студентами та викладачем;
- демократичний стиль;
- співробітництво між студентами та викладачем та студентів між собою в процесі спілкування;
- опора на особистий досвід студентів, включення в навчальний процес яскравих прикладів, фактів, образів;
- різноманітність форм і методів подання інформації, форм діяльності студентів, їх мобільність;
- включення зовнішньої та внутрішньої мотивації діяльності, а також взаємо-мотивації студентів [60].

Таким чином, психолого-педагогічна підготовка викладачів ЗВО до розробки та використання форм і методів тренінгового навчання обов'язково передбачає їх активне включення в моделюються ситуації тренінгової професійно-педагогічної взаємодії. Останнє зумовлює високу активність здобувачів освіти і викладачів, удосконалює вміння у вирішенні реальних педагогічних проблем, що розвиває гнучкість професійного мислення, та сприяє розширенню соціального кругозору здобувачів освіти.

2.3. Педагогічні умови впровадження викладачами закладів вищої освіти сучасних тренінгових технологій у навчання студентів

Освітня технологія – системний метод проектування, реалізації, оцінки, корекції та подальшого відтворення освітнього процесу. Освітні установи використовують широкий спектр освітніх педагогічних технологій, які застосовуються в навчальному процесі. Впровадження в освітньому процесі сучасних освітніх та інформаційних технологій дозволить викладачеві:

- відпрацювати глибину та міцність знань, закріпити вміння та навички у різних галузях діяльності;
- розвивати технологічне мислення, вміння самостійно планувати свою навчальну, самоосвітню діяльність;
- виховувати звички чіткого дотримання вимог технологічної дисципліни у створенні навчальних занять.

Використання широкого спектра педагогічних технологій дає можливість педагогу продуктивно використовувати навчальний час та досягати високих результатів навченості учнів. Традиційна підготовка фахівців, орієнтована формування знань, умінь і навиків у предметної галузі, дедалі більше відстає від сучасних вимог. Основою освіти мають стати не стільки навчальні дисципліни, скільки способи мислення та діяльності.

Необхідно як випустити фахівця, який отримав підготовку високого рівня, а й включити його вже на стадії навчання у розробку нових технологій, адаптувати до умов конкретного виробничого середовища, зробити його здатним самостійно приймати управлінські рішення.

Переваги застосування освітніх технологій в освіті полягають у тому, що змінюються функції викладача та студента, викладач стає консультантом, а студентам надається велика самостійність у виборі шляхів засвоєння навчального матеріалу.

Виходячи з досвіду використання у педагогічній діяльності інноваційних методів, можна виділити деякі їх переваги:

- допомагають навчити студентів активним способам здобуття нових знань;
- дають можливість оволодіти вищим рівнем особистої соціальної активності;
- створюють такі умови у навчанні, за яких студенти не можуть не навчитися;
- стимулюють творчі здібності студентів;

– допомагають наблизити навчання до практики повсякденного життя, формують не лише знання, вміння та навички з предмета, а й активну життєву позицію.

Використовувати лише одну тренінгову технологію неможливо, доцільно поєднувати різні методи, прийоми та форми організації освітнього процесу для досягнення найбільшого ефекту від їх використання. Можна стверджувати, що апробовані в навчальному процесі технології, інтерактивні методи, прийоми сприяють досягненню результатів сучасної освіти.

Найважливішим принципом дидактики є принцип самостійного творення знань, оскільки знання студент не отримує в готовому вигляді, а «добуває» у результаті організованої викладачем певної пізнавальної діяльності. Отже, розвитку пізнавальних та творчих інтересів студентів сприяють різноманітні види педагогічних технологій [51; 56].

Для ефективного формування у викладачів ЗВО компетентності у галузі створення та використання навчально-методичного комплексу із застосування тренінгових технологій необхідно виявити та апробувати педагогічні умови, що сприяють успішній реалізації педагогічного процесу.

Для формування у викладачів ЗВО компетентності у галузі створення та використання тренінгових технологій у нашому випадку важливою є розробка таких педагогічних умов:

1. Дотримання змістовно-методичних, вимог до застосування у навчанні студентів тренінгових технологій.
2. Забезпечення готовності викладача до створення тренінгових технологій та їх використання в навчанні.
3. Наявність навчально-методичного забезпечення програми з впровадження у навчальному процесі тренінгових технологій.

Для визначення результативності навчання серед майбутніх педагогів було проведено анкетування на ступінь виявлення готовності викладачів ЗВО до використання в навчальному процесі тренінгових технологій.

На запитання «Який вплив мають тренінгові технології на освітній процес?». Результати були наступними. З 18 осіб опитаних магістрів 2 курсу

відповіли ствердно 82%, що великий, 7% незначний, тоді як 11% ще не визначилися.

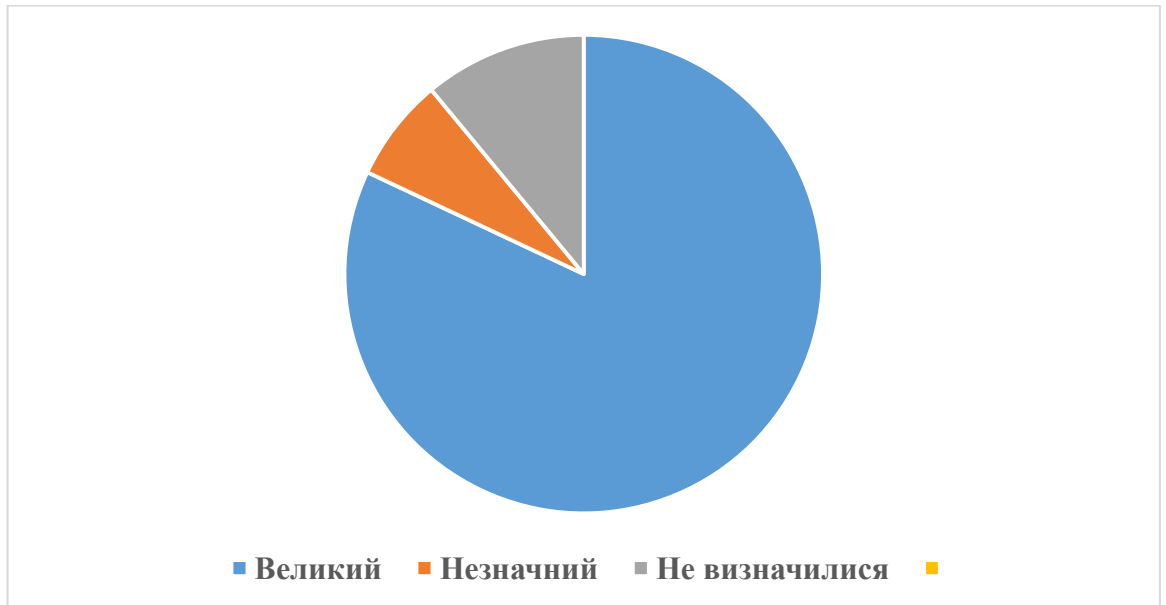

Рис. 2.1. Який вплив мають тренінгові технології на освітній процес

На запитання «Чи впливають тренінгові технології на результати формування майбутньої професійної компетентності?». Результати були наступними. З 18 осіб опитаних магістрів 2 курсу відповіли 68%, що впливають, 23% впливають, але незначною мірою, тоді як 9% не впливають.

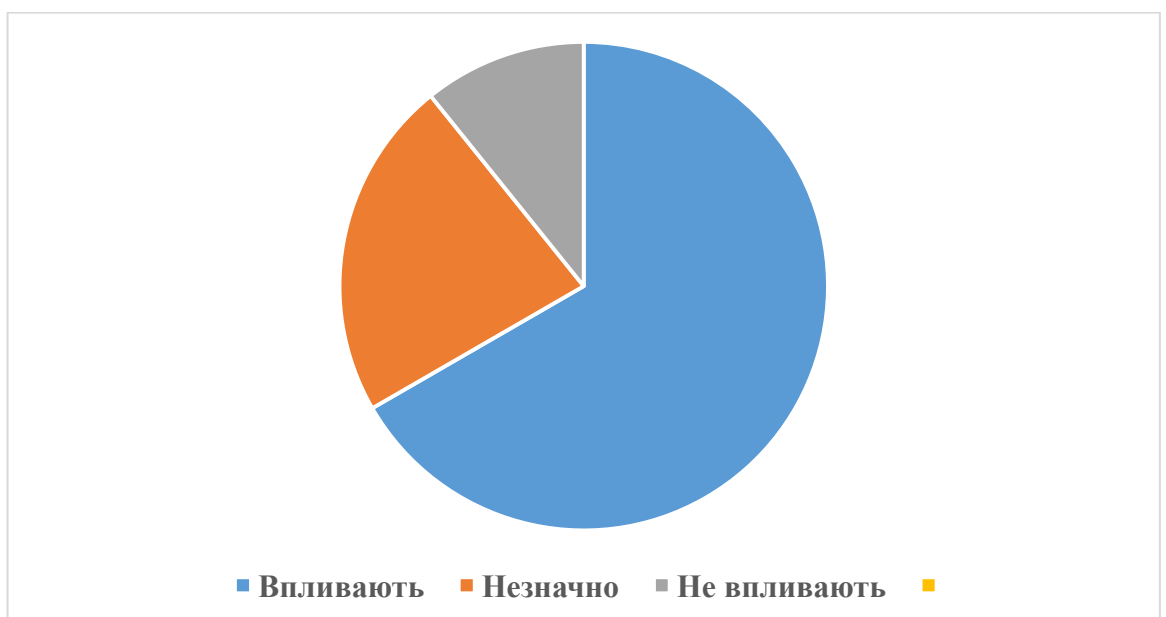

Рис. 2.2. Чи впливають тренінгові технології на результати формування майбутньої професійної компетентності

Отож, педагогічні умови підготовки викладачів закладів вищої освіти до використання тренінгових технологій в освітньому процесі студентів впливають як на їхній освітній процес в цілому, так і на результати формування майбутньої професійної компетентності.

Висновки до розділу 2

1. Тренінгові технології включають рольові ігри, роботу в командах, виконання практичних завдань, мозкові штурми та інші евристичні методи, та прийоми засвоєння знань та умінь. Як правило, тренінг складається з трьох етапів, які складаються з підготовки до тренінгу, його проведення та аналізу результатів.
2. У процесі тренінгових вправ студенти спілкуються один з одним та з викладачем, що допомагає їм розвивати навички спілкування. Вони навчаються висловлювати свої думки та ідеї, слухати та розуміти інших, а також адекватно реагувати на комунікативні ситуації. Тренінгові технології роблять уроки більш цікавими та захоплюючими для студентів. Вони беруть активну участь в іграх, рольових іграх, дискусіях та інших вправах, що допомагає їм краще засвоювати матеріал і зберігати інтерес.
3. Використання тренінгових технологій у навчанні може призвести до позитивних результатів і підвищити ефективність навчання. Вони сприяють розвитку навичок самостійної роботи у студентів та можуть включати завдання на самостійне вивчення матеріалу, підготовку презентацій або проектів, дослідження теми та інші форми самостійної роботи. Застосування тренінгових технологій у практиці навчання дозволяє створити інтерактивну та стимулюючу обстановку, що сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу та досягненню кращих результатів.
4. Впровадження сучасних освітніх тренінгових технологій не означає, що вони повністю замінять традиційну методику викладання, а будуть її

складовою. Адже педагогічна технологія – це сукупність методів, методичних прийомів, форм організації навчальної діяльності, що ґрунтуються на теорії навчання та забезпечують заплановані результати.

5. У процесі підготовки викладачів до використання форм і методів тренінгового навчання нами були апробовані наступні етапи модерації; встановлення вільної та довірчої атмосфери. На даному етапі створюється настрій педагогів на майбутню роботу. Вміле початок допомагає звільненню від непродуктивних стереотипів поведінки, визначає атмосферу відкритості, підвищує працездатність учасників. Модератор позначає свою роль, завдання майбутньої роботи та результати, які потрібно отримати. Бажаний також поцікавитися в учасників щодо їх очікувань від майбутньої роботи і зафіксувати у вигляді карток і плакатів; визначення та формулювання проблеми або теми обговорення. На даному етапі необхідно чітко сформулювати тему майбутнього обговорення, довести до свідомості кожного учасника групи значущість проблеми особисто для нього, позначити його роль у вирішенні проблеми, але не приступати до обговорення проблеми по суті.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Сучасні освітні технології є інструментом для реалізації нових теорій у сфері навчання. Залежно від того, на якому рівні відбувається використання освітніх технологій, то вони можуть бути: загально-педагогічними, предметними (приватно-методичними) і локальними (модульними); залежно від основного методу та засобів, що використовуються: репродуктивні, тренінгові, діалогічні, розвиваючі, творчі, ігрові, комп'ютерні, а також програмного, проблемного, комунікативного та віддаленого навчання; за формами організації: лекції із практичними заняттями, персональні, групові, диференційовані; залежно від моделі взаємодії педагога: авторитарні, орієнтовані на особистість студента, особистісно-діяльнісні, створені задля співробітництва.

2. Педагогічна технологія на відміну методики передбачає зведення до мінімуму педагогічних імпровізацій у діяльності викладача, передуючи її проектуванню освітнього процесу та подальшим його відтворенням в аудиторії; розробку змісту та способів організації діяльності самих студентів; діагностичне цілеутворення та об'єктивний контроль якості педагогічного процесу, спрямованого на розвиток конкретної особи школяра.

3. Основне завдання педагогічної технології – створити оптимальні умови для навчання та розвитку студентів, враховуючи їх індивідуальні особливості, потреби та інтереси. Педагогічна технологія включає різні етапи і компоненти, такі як планування навчального процесу, вибір і застосування методів навчання, оцінка і контроль успішності студентів.

4. До основних принципів педагогічних технологій належить: системності та цілісності, активності та самостійності, індивідуалізації та диференціації, систематичності та послідовності, актуальності та практичності, безперервності та постійного розвитку. У педагогічній практиці є безліч певні види педагогічних технологій: традиційні, тренінгові, дистанційні та ігрові.

5. Тренінгові технології у підготовці спеціаліста також мають особливу значущість і є системою з відпрацювання алгоритмів навчально-

пізнавальних дій, способів вирішення різних завдань, активне оволодіння соціально-психологічними та психокорекційними знаннями.

6. Тренінг виступає педагогічною технологією організації групової чи індивідуальної роботи студентів. Тренінгові технології – це сукупність методичних форм, засобів, прийомів та інструментів, що цілеспрямовано застосовуються ведучим тренінгу у певній комбінації для досягнення запланованого педагогічного результату

7. Тренінгові технології можна згрупувати залежно від завдань, які вирішуються в кожному модулі: технології мотивації: модерація, фасилітація, проблемні питання, казкотерапія, метафоричні ігри, психогімнастика; технології подання інформації: систематизований огляд, модерація, дискусія, рисункові методики, міні-лекція, демонстрація кейсу, відеоперегляд, роздатковий матеріал, інфографіка – схеми, таблиці, діаграми, алгоритм дій; технології відпрацювання навичок: проблемне завдання, ділові, імітаційні, рольові ігри, вправи, відеоаналіз, аналіз кейсу.

8. За сферами, у яких можуть відбуватися зміни, тренінги прийнято поділяти на групи: соціально-психологічний тренінг (зміни на рівні знань, поведінки та установок); бізнес-тренінг (зміни на рівні знань та поведінки); психотерапевтичний, або тренінг особистісного зростання (особистісні зміни на рівні відносин та установок). Тренінгові технології дозволяють студентам брати активну участь на занятті, висловлювати свої думки та ідеї, ставити питання та обговорювати теми з іншими студентами. Це сприяє розвитку навичок говоріння та розуміння сутності проблеми. Відбувається розвиток комунікативних навичок. Тренінгові технології сприяють розвитку навичок самостійної роботи у студентів. Вони вчать аналізувати та оцінювати свої результати, самостійно шукати інформацію, вирішувати проблеми та приймати рішення. Тренінгові технології сприяють створенню позитивної та дружньої атмосфери на уроці. Студенти відчувають комфортно та вільно висловлюють свої думки та ідеї. Це сприяє більш ефективному навчанню.

9. Форми і методи тренінгового навчання можна розділити на дискусійні (діалог, проблемно-рефлексивний полілог, групова дискусія,

позиційна дискусія, розбір ситуацій з практики, кейсметод та ін), ігрові (дидактичні та творчі ігри, у тому числі ділові, рольові, організаційно-діяльні) та тренінгові (комунікативні тренінги, тренінги сензитивності). У процесі підготовки викладачів до розробки та використання форм і методів тренінгового навчання необхідно їх активне включення в процеси психологічно грамотної педагогічної взаємодії на основі провідних принципів і закономірностей андрагогіки.

10. Групова робота студентів з педагогами сприяє розширенню їх професійної самосвідомості, зміни їх професійних (смыслових і операційних установок), корекції особистісних якостей і вмінь, подолання негативних нашарувань в обговорюємо проблему спілкування, зняття бар'єрів, що заважають реальним і продуктивним діям. До соціотехнічних засобів належать методи і техніки групової, міжгрупової та загальногрупової роботи.

11. Процес виявлення педагогічних умов представляємо як поетапну послідовність, у межах якої передбачається: визначення основних компонентів тренінгових технологій, які впливають на результативність досягнення мети; визначення комплексу заходів, що сприяють впровадженню тренінгових технологій; виділення базових умов та виключення випадкового; реалізація кожної умови окремо та їх сукупності.

12. Проведене дослідження з 18 магістрами другого року навчання показало, що педагогічні умови підготовки викладачів закладів вищої освіти до використання тренінгових технологій в освітньому процесі студентів впливають як на їхній освітній процес та результати формування майбутньої професійної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарян О. М., Романенко К. С. Застосування інноваційних технологій в освіті. Стратегія якості у промисловості і освіті: матеріали III Міжнародної конференції 1-8 червня 2007 р., Варна, Болгарія: У 2-х томах. Том II. Дніпропетровськ-Варна: Фортуна ТУ-Варна, 2007. С. 14–16.
2. Андрощук І. В. Тренінг як засіб підготовки майбутніх викладачів до педагогічної взаємодії. *Вісник Черкаського університету: Серія «Педагогічні науки»*. Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. 2016. №9. С. 117–121
3. Андрощук І. Тренінг як засіб підготовки майбутніх викладачів до педагогічної взаємодії. *Вісник Черкаського університету: Серія: Педагогічні науки*. 2016. Вип. 9. С. 117–121.
4. Антонова О. Словник базових понять з курсу «Педагогіка». Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2014.
5. Бондарєва Л. І. Навчальний тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій в економічних університетах: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня к.п.н.: спеціальність 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ. 2006. 21 с.
6. Василечко О., Єгорова І. Використання тренінгових технологій в освітньому процесі вищої школи. Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогічні інновації в освітньому просторі сучасного закладу вищої освіти» (12 березня 2021 року);, Київ, 2021. С. 119–122.
7. Ващенко А. М. Деякі аспекти невербальної комунікації в ході інтерактивного тренінгу педагога. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Випуск 19. Умань: УДПУ ім. Павла Тичини, 2007. С. 196–201.
8. Верченко Л. С. Тренінги у процесі формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх викладачів вищої школи. *Вісник*

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Педагогічні науки, №6 (303) жовтень, 2016. Частина II С. 228–234.

9. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.

10. Гончарова О. В., Тараненко Г. Г. Інноваційна діяльність особистості як важлива умова гармонізації культурно-освітнього простору: філософсько-освітній аспект. Філософські обрії. 2016. Вип. 35. С. 162–173.

11. Джигун Л. М. Використання інноваційних технологій на заняттях у вищому навчальному закладі. Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : тези доп. V Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 30–31 березня 2017 р.) [ред. кол. Є.М. Потапчук (голов. ред.), Т.Л. Левицька та ін.]. Хмельницький : ХНУ, 2017. С. 78–79.

12. Дідора М. І. Тренінг як ефективний засіб профілактики та розв'язування конфліктів у вищій школі. Шляхи удосконалення навчального процесу в контексті інноваційних змін у системі вищої освіти. 2011. С. 12–15.

13. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

14. Зверєва І. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія. Київ : Центр учбової літератури, 2008.

15. Зубрицька Т., Зубрицька Л. Тренінг як метод професійно орієнтованого навчання. Нові технології навчання. 2020. №94. С. 143–149.

16. Калаур С. М. Використання тренінгових технологій під час формування готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності. Професійна освіта: методологія, теорія та технології: 2017. Вип. 5/1. С. 86–98.

17. Калаур С. М. Методологія розробки тренінгів для формування готовності у майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання професійних конфліктів. Соціальна робота і соціальна педагогіка: виклики сьогодення : зб. наук. праць за матеріалами VI всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 17–18 трав. 2017 р.). Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2017. С. 44–48.

18. Калаур С. М. Формування комунікативних умінь майбутніх соціальних педагогів засобами навчальних тренінгів. Вісник Національного університету оборони України: зб. наук. праць. Київ: НУОУ, 2013. Вип. 2 (33). С. 64–69.

19. Карпушина М. Г. Система методів та форм навчання у формуванні вмінь вирішувати проблемні ситуації. Вісник Запорізького національного університету / голов. ред. Локарева Г. В. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2013. № 2 (20) : Педагогічні науки. С. 36–47.

20. Ковальчук Г., Бутенко Н., Артюшина, М. Тренінгові технології навчання з економічних дисциплін. Київ : КНЕУ, 2006.

21. Кручек В. А. Психолого-педагогічні основи міжособистісного спілкування : [навч. посібник]. К. : ДАКККиМ, 2010. 273 с.

22. Кузько М. С. Ситуативне моделювання : посібник для викладачів та студентів геологічних спеціалізацій. Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2017. 74 с.

23. Курлянд З. Н., Стасюк Н. В. Розвиток критичного мислення засобами інтерактивного тренінгу педагога. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2017. Вип. 19. С. 157–163.

24. Куценко В. І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): [монографія]; за наук. ред. Б.М. Данилишина; РВПС України НАН України. Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2008. 818 с.

25. Лазарєв М. І. Система навчальної діяльності студентів в інтенсивних технологіях навчання. Теорія і практика управління соціальними системами. 2013. №1 С. 87–97.

26. Левчук І. Сучасні методики навчання: методичні рекомендації. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. 64 с.

27. Литвин О. Г., Мележик В. П., Іванова Т. В. Елементи нових технологій при вивченні фундаментальних дисциплін у вищих навчальних закладах. Нові технології навчання. 2000. Вип. 25. С. 12–18.

28. Лук'янчук Н. Класифікація видів тренінгів. Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика. 2013. Вип. 1. С. 272–279.
29. Майковська В. І. Інтерактивні технології навчання (на прикладі дисципліни «Торговельне підприємництво») : навчально-методичний посібник. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2020. 97 с.
30. Маланюк Н. М. Інноваційні педагогічні технології в професійній освіті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. С. 113–118.
31. Матукова Г. І. Тренінгові технології в формуванні компетентностей майбутніх фахівців університетів / Training of a competitive entrepreneur specialist in a university. Nauka i studia; redactor naczelena dr. hed. Andrzej Goralczyk. Praga, 2012. № 19(64). С. 28–35.
32. Мельник В. В. Інтеракція в освітньому процесі: технологія організації. Управління школою. 2006. № 13. С. 15–34.
33. Мельник Л.В. Формування готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до застосування інтерактивних технологій у навчальному процесі: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Вінниця, 2010. 252 с.
34. Мельничук І. М. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій : [монографія] Тернопіль : Економічна думка, 2010. 328 с.
35. Мороз Л. І., Яковенко С. І. Професійно-психологічний тренінг: підручник. Київ: Вид. Паливода А. В., 2011. 252 с.
36. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін. За заг. ред. О.М. Пехоти. К. : А.С.К., 2001. 256 с.
37. П'ятакова Г., Заячківська Н. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003.
38. Павлова Л. Д. Методологічні підходи до проблеми інтерактивної педагогічної взаємодії. Управління школою. 2016. №.13. С. 2–13.

39. Панасюк І. В. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до застосування тренінгів у навчальному процесі загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2009. 252 с.

40. Пасічник О. О. Специфіка та принципи використання навчальних тренінгів у процесі підготовки фахівців соціальної сфери у вищих навчальних закладах. Materiály IX mezinárodní vědecko – praktická conference «Dny vědy – 2012–2013». Pedagogika: Praha. Publishing House «Education and Science» s. r. o, 2013. С. 67–69.

41. Петльована Л. Комунікативний тренінг як форма організації професійно-орієнтованого іншомовного навчання майбутніх фахівців у галузі економіки. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2019. Вип. 6. С. 118–121.

42. Пехота О. М. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посібник. К. : В-во А.С.К., 2013. 240 с.

43. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. 616 с.

44. Пісна Т. М. (2022). Формування індивідуального стилю викладача в сфері професійної освіти: ознаки та педагогічні умови . *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (203), 114-119.

45. Плахотник О. Ю. Інновація та інноваційний процес як педагогічні технології. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2000. С. 410–412.

46. Побірченко Н. Психологічний словник. Київ : Науковий світ, 2007.

47. Пометун О. Активні й інтерактивні методи навчання: до питання про диференціацію понять. Шлях освіти. 2004. № 3. С. 10–16.

48. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. К.: ВД «ЕКМО », 2011. 324 с.

49. Сисоєва, С., & Бондарєва, Л. Педагогічні технології професійної освіти: навчальний тренінг. Київ : Україна, 2006.

50. Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі : навч.-метод. посіб. К.: Таксон, 2016. 88 с.

51. Слободянюк І. А. Тренінг партнерського спілкування. Київ: Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2010. 48 с.

52. Словник іншомовних слів Мельничука. URL: <https://126.slovaronline.com>

53. Стинська В., & Прокопів Л. Інноваційні методики викладання дисциплін у ЗВО в процесі магістерської підготовки. Гірська школа українських Карпат. 2020. Вип. 22. С. 145–150.

54. Стинська В., Карпенко О. Тренінгові технології у практиці підготовки майбутніх викладачів закладу вищої освіти. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*, 2021. №44, С. 172–177.

55. Тараненко Г. Г., Поправко О. А. Імплементация тренінгових технологій в освітній процес закладу вищої освіти як умова особистісного та професійного зростання майбутнього фахівця. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. Вип. 74 (3). С. 153–158.

56. Трухан М. А. Практичні підходи до організації соціально-психолого-педагогічного тренінгу як форми конфліктологічної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Наукові записки : Серія Психолого-педагогічні науки (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. №4. С. 183–187.

57. Трухан М. А. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності з розв’язання професійних конфліктів у закладах освіти : дисс. ... канд. пед. наук. : 13.00.04 / Марія Андріївна Трухан; Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2016. 278 с.

58. Федоренко Н. І. Інтерактивне навчання у вищій освіті: ефективне використання тренінгових технологій. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2015. Вип. 1. С. 155–160.

59. Федорчук В. М. Соціально-психологічний тренінг «Розвиток комунікативної компетенції викладача»: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2004. 240 с.

60. Ханецька Н. В. Тренінг оптимізації педагогічного спілкування викладачів ВНЗ засобами позитивної психотерапії Н. Пезешкіана. Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : тези доп. V Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 30–31 березня 2017 р.) [ред. кол. Є. М. Потапчук (голов. ред.), Т. Л. Левицька та ін.]. Хмельницький : ХНУ, 2017. С. 160–162.

61. Цюман Т. П. Тренінг як інноваційна форма превентивної роботи з молоддю. Науковий вісник Чернівецького університету. : Зб. наук. праць. Чернівці : Чернівецький нац. у-т, 2005. Вип. 271. С. 181–184.

62. Цюняк О. Формування професійної готовності майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності засобами тренінгових технологій. Збірник наукових праць «Проблеми підготовки сучасного вчителя». 2020. Вип. 1(21). Ч. 2. С.152–156.

63. Швалб Ю. М. Навчальний тренінг як технологія підготовки фахівця у вищому навчальному закладі. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки : зб. наук. праць. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2011. Т. 2. Вип. 7. С. 121–217.

64. Шломін О. Ю. Тренінгові технології як засіб формування професійної ідентичності працівників поліції протягом професіогенезу. Право і безпека. 2020. Вип. 1 (76). С. 167–171.

65. Шоробура І., Ткаченко Ю. Тренінгові технології у закладах вищої освіти. Молодь і ринок. 2019. Вип. 2 (169). С. 6–12.

66. Що таке тренінг та яким він може бути? Дистанційний курс «Секрети успішного тренінгу». 2023. [URL:https://teach-hub.com/scho-take-treninh-ta-yakym-vin-mozhe-buty](https://teach-hub.com/scho-take-treninh-ta-yakym-vin-mozhe-buty)

67. Rebukha L., Kizyma T., Rysmennyi V. Значимість інтерактивних та практико-зорієнтованих ігор у процесі викладання фінансової грамотності в

закладах освіти. Proceedings of the International Conference on Techniques, Technologies and Education, ICTTE 2020 (Yambol, Bulgaria, 4-6 Nov. 2020). Yambol, 2020. P. 27–29. <https://ictte.eu/technologies-in-engineering-education/>

68. Maňák J. Výukové metody. Brno: Paido, 2003. 219 s.

69. Turek I. Didaktika / I. ТуСпирек. Bratislava: Iura Edition, 2010. 598 s.